ئافرەتان و فێربوونی زانستی شەرعی

نووسینی/مامۆستا محمدعبدالرحمن

بسم الله الرحمن الرحيم

شاراوە نییە کە زانستی شەرعی کلیلی هەمووچاکەیەو دەرگای هەموو بەختەوەرییەکە، وە مەرجە بۆ بەدیهێنانی فەرمانەکانی خوای پەروەردگارو پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) بە شێوازێکی تەواوو ڕێك وپێك وجوان بێت هەروەها زانستی شەرعی دەبێتە پاڵنەر بۆ :

*خۆ ڕازاندنەوە بەهەموو ڕەوشتێکی بەرزو پیرۆز.

*بەدەستخستنی خۆشەویستی خوای باڵا دەست .

*ڕزگار بوون لە تاریکی نەفامی وگومڕایی.

بۆیە لەم نوسراوەدا بە پشتیوانی خوای گەورە باسی ئافرەتان و فێربوونی زانستی شەرعی دەکەین وەك کلیل و سەرەتایەك بۆ نوسین و ڕوونکردنەوەی چەندبابەتێکی شەرعی تایبەت بە ئافرەتان .

گرنگی پێدانی ئیسلام بە ئافرەتان لە بواری فێرکردندا.

پێغەمبەری‌خوا (ﷺ) زۆرگرنگی‌داوە بە فێرکردنی ئافرەتان لە زانستی شەرعیدا، بۆیە دەبینین زۆر بە گەرم و گوڕی ڕووی لە ئافرەتە موسڵمانەکان کردوە و وەڵامی پرسیارەکانیانی داوەتەوەو گەڕاوە بەدوای زانینی هەواڵیان و زۆر بەجوانی گوێی بۆیان گرتوەو سەردانی هەند ێکیشیانی کردووە و بۆیان پاڕاوەتەوە لەخوای گەورە و ئامۆژگاری کردوون و ڕێنمایی کردوون، وەلەهەموو هەفتەیەکدا ڕۆژێکی بۆیان دیاری و تایبەت کردبوو بۆ ئەوەی فێری زانستی شەرعیان بکات تا بتوانن بەختەوەری دونیا و دوا ڕۆژیان بەدەست بێنن.

بۆیە ئەم هەڵوێستانەی بێغەمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ ئافرەتان چەند هەنگاوێکی پێویست و بەسوود بوون و کاریگەرییان هەبوو لە چاندنی باوەڕێکی پتەو لە دڵی ئافرەتاندا، وە ئەو هەڵوێستانە پاڵنەرێکی زۆر بەهێز بوون بۆ بەدەست خستنی زانستی شەرعی لە لایەن پێغەمبەری خواوە (ﷺ) دوای

ئـــەوەی کـــە ڕێگـــای یـــەك خـــوا پەرستیوشوێنکەوتنی پێغەمبـەر (ﷺ)لـە دڵیاندا جێگیربوو.

وەئاسـانیش نـەبوو لەسـەر ئـافرەتی موسـڵمان هەڵسـێت بـەکاری ئیسـلامەتی خۆی و ئەرکە شەرعیەکانی بەجێ بێنێت ئەگـەر پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) چـاودێری حـاڵی ئافرەتـانی نەکردایـە و هانیـانی نەدایە و پشت گیری لێ نەکردنایە لەسـەر فێربـوونی زانسـتی شـەرعی و پاشـان کردەوە کـردن بـەو زانسـتەی کـە فێـری دەبوون و بانگەوازکردن بۆ ئیسلام، بۆیـە دەبینین پێغەمبەری خـوا (ﷺ) سـەردانی چـەندان ئـافرەتی کـردووە بـۆ ئـەوەی ئاگادار بێت لە حاڵیان و دڵیان بداتـەوە و پەیوەندی کۆمەڵایەتیان لەگەڵ هـەبێت و پاشـان ئـەو سـەردانە ببێتـە هـەلێك بۆئەوەی فێری هەندێك ڕەوشت و ئەرکـە شـەرعیەکان بـن و ئامۆژگاریـان بکـات و دوعـای خێریـان بـۆ بکـات لای خـوای باڵادەست .

لەو ئافرەتانـەی کـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) سەردانی کردوون : دایکی حـەرام و دایکـی سـولەیم کـە هـەردووکیان کچـی مـەلحان بـوون کـە ئـافرەتی دووەمیـان دایکـی ئەنەسـی کـوڕی مالـك بـووە و یەکەمیشیان خوشکی دایکی بووە[(١)].

- وەسەردانی دایکی وەرقەی کچی (عبد الله) ی ئەنصاری کردووە و مژدەی شەهیدی پێداوە و بانگدەرێکی بۆ داناوە و فرمانی پێکردووە کەپێش نوێژی کەس و کاری بکات لە ماڵی خۆیدا[(٢)].

- هەروەها ئافرەتێکی تر کە نـاوی (الربیع بنت المعوذ)بوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی کرد لـە بەرەبـەیانی ڕۆژی گواسـتنەوەی دا دوای (شـەڕی بـەدر)[(٣)].

وەچـەندین نموونـەی تـر هەیـە لـەم بوارەدا هەموویان بەڵگەن لە سەر ئەوەی پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) زۆر گرنگـی بـە ئافرەتان داوە.

حوکمی فێربوون وگەڕان بەدوای زانستی شەرعی دا

گـەڕان بـەدوای زانسـتە شـەرعیەکان و هەوڵدان بۆ بەدەستخستن و فێربوونی ئەو زانستانەپێویستە (فرض)ە لە سەر هەموو موسڵمانێك–چ پیاو بێت یاخود ئـافرەت– چونکە هەر کەسێك کردەوەکانی بە پـێی بەڵگـەی شـەرعی نـەبێت و لەسـەر چـاو ڕۆشـنیو بەزانسـتەوە نـەیکردبێت ئـەوا خوای گەورە کردەوەکەی لێی وەرناگرێت و ڕەتـی دەکاتـەوە و قبوڵی ناکـات، وەك شاعیر دەفەرموێ :

(١) اخرجة البخاري برقم (٦٢٨١)ومسلم برقم (٢٤٥٥) وبرقم (١٩١٢).

(٢) صحيح ابي داود برقم (٥٥٣).

(٣) صحيح سنن الترمذى برقم (١٠٩٠).

وكل من بغير علمٍ يعملُ
أعماله مردودة لاتقبل

واتـه: (هـەر کەسـێك بـە بـێ زانسـتی شەرعی و بەبێ بەڵگەی شەرعی کردەوە بکات ئەوا کردەوەکانی ڕەت دەکرێتـەوە و لێی قبوڵ ناکرێت).

بۆیــە خــوای پــەروەردگار فــەرمانی کـردووە بـە فێربـوونی زانسـتی شـەرعی پاشـان فـەرمانی بـە کـردەوە و گوفتـار کردووە وەك دەفەرموێت :

﴿فاعلمْ أنّه لآ إله إلاّ اللهُ واستغفرْ لذنبك﴾[٤].

واته :(بزانه که هـیچ پەرسـتراوێك نـی یە شایستەی پەرستن بێ جگە لـە (اللـە) ، وەداوای لێخۆشــــبوون بکــــە بــــۆ تاوانەکانت) لەبەر ئەمە ئیمامی بوخاری دەفــەرموێت:"بــاب العلــم قبــل القــول والعمل"[٥]، والدليل قوله تعالى:

﴿ فاعلمْ أنّه لآ إله إلاّ اللهُ واستغفرْ لذنبكَ ﴾.

فبــدأ بــالعلم قبــل القــول والعمــل. دەبیـــنین فـــەرمانی کـــرد بـــە فێربـــوونی زانسـتی شـەرعی پاشـان داوای گوفتـار و کرداری کردووە.

وەبەڵگــە لەســـەر "واجــب" ێتـــی فێربـوونی زانسـتە شـەرعیەکان زۆرن لـە قورئان و فەرمودە پیرۆزە صەحیحەکانی پێغەمبــــەردا (ﷺ) بــــەڵام ڕونتریــــن و ئاشـکراترین بەڵگـە بـاس دەکـەین بـە پشتیوانی خوای گەورە :

پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) دەفـەرموێت : (طلب العلم فريضة على كل مسـلم)[٦]، واته:(بەدەست خستن و گەڕان بە دوای زانستی شەرعی دا (فرض) وپێویستە لە سەر هەموو موسڵمانێك).

وەئەم فەرمودەیە تەنها تایبەت نیـیە بــە پیاوانــەوە، بــەڵکو ئافرەتــانیش دەگرێتـەوە، چـونکە زانایـانی شـەرع دەفـەرمون:(هـەر ئایـەت و فەرمودەیـەك فەرمانی تێدا بوو بۆ پیـاوان یـان باسـی پیــاوانی دەکــرد ئــەوا ئافرەتــانیش دەگرێتـــەوە)[٧]،وەپێغەمبـــەریش (ﷺ) دەفــەرموێت: (إنمــا النســاء شــقائق الرجال)[٨]، واته :(ئافرەتان هاوشان و لە ریـزی پیاوانـدان) بـەڵکو لـە چـەندەها فەرمودەی تردا پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە ئاشکرا و بە ڕوونـی فـەرمان دەکات بە پیـاوان کــە ئافرەتــان فێـری زانسـتی شــەرعی بکــەن، وەك لــە فەرمودەکــەی (مالك ی کوڕی الحويرث)دا دەر دەکەوێت کـە دەفـەرموێت: (أتيت النبي (ﷺ) في نفر

---

(٤) {سورة محمد:١٩}.

(٥) انظر : (فتح الباري) شرح صحيح البخاري (٢١٠/١).

(٦) اخرجه : ابن ماجة(١٨٣).

(٧) انظر : سلسلة الاحاديث الصحيحة":(٣٤٧/١)، يقول الشيخ الالبـاني (الكتابة والقراءة [من نعم الله]فلا ينبغي للآبـاء أن يحرمـوا بنـاتهم مـن تعلمها،شريطة العناية بتربيتهن على الاخلاق الإسلامية كما هو الواجب عليهم بالنسبة لاولادهم الذكور أيضاً فلا فرق في هذا بين الذكور والإناث).

(٨) انظر : (صحيح ابو داوود) (٢١٦).

من قومي فأقمنا عنده عشرين ليلة، وكـان رحيماً رفيقاً، فلما رأى شوقنا إلى أهلينـا قـال:ارجعـوا فكونـوا فـيهم وعلموهم......)(٩)، واتـه:(هـاتم بـۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) لە گەڵ چەند کەسێك لـە قەوم و عەشیرەتەکەم، وەبیست شەو لـە لای ماینەوە و پێغەمبەر (ﷺ) بە بـەزەیی و نـەرم ونیـان بـوو وەکاتێك بینـی ئێمـە شـەیدا وتامـەزرۆی خێـزان و کـەس و کارمـانین پـێی فـەرموین: بگەڕێنـەوە وەتیایانـدا بـن و فێریـان بکـەن، واتـە لـە شەرع فێریان بکەن.

بـەڵکو لەمـەش ئاشـکرا و ڕوون تـر فەرمودەکەی(الشفاء کچی عبد الله)یە کە دەفـەرموێت:"لـە لای حەفصـە بـووم ، پێغەمبەری خـواش(ﷺ)هـات بۆ لامـان و فەرمانی پێم کـرد و ووتـی (علميها حفصة كما علّمتيها الكتابـة) واتـە: ئـەو دوعایـە فێـری (حەفصـە) بکـە وەك چـۆن فێـری نوسینت کرد)(١٠).

وەشـێخی ئـەلبانی ئـەم فەرمودەیـەی هێناوە لە ژێر ناو نیشـانی (تعلـيم المـرأة الكتابـة) پاشـان لـە فقـە و سـودەکانی فەرمودەکـەدا دەفـەرموێت : (مشـروعية تعليم المرأة الكتابة)، ومن ابواب البخاري في" الادب المفرد " (رقم ١١١٨):

(٩) اخرجه : البخاري (٦٢٨).

(١٠) سلسلة الاحاديث الصحيحة برقم (١٧٨).

(بـاب الكتابـة الى النسـاء وجـوابهن) پاشان فەرمودەکەی عائشەی کچی **طلحة** دەهێنێت لەم بارەوە، کە تیایـدا هـاتووە :" خەڵکی لە شارەکانی ترەوە پرسیاری شەرعیان لە نامەدا دەنارد بـۆ عائیشـەی دایکی ئیمانداران و ئەویش بـە عائیشـەی کچـی (طلحـة)ی دەفـەرموو : وڵامیـان بدەرەوە ..." (١١)، وەئیمامی بوخاری لە صـەحیحەکەیدا لـە ژێـر ناونیشـانی بـاب (هـل يجعـل للنسـاء يومـاً علـى حـدة في العلم)(١٢) فەرمودەکەی عائیشە دەهێنێت کە دەفەرموێت :" ئافرەتە ئەنصاریەکان بە پێغەمبەریان(ﷺ) فەرموو:(إجعـل لنـا يوماً من نفسك نـتعلم فيـه) (١٣)، واتـە : (لە لایەن خۆتـەوە ڕۆژێکمـان بـۆ تـەرخان بکـە بـۆ ئـەوەی تیایـدا فێـرببین ....)، وەلـەژێر ناونیشـانی بـاب (عظـة الامـام النساء تعليمهن) فەرمودەکەی (عبدالله)ی‌کوڕی (عباء) دەهێنێت کەتیایدا هـاتوە : پێغەمبەری خوا(ﷺ) ووتارێکی تایبەتی بۆ ئافرەتان داو ئامۆژگاری کردن...)

گەورەیی پاداشتی گەڕان بەدوای زانستی شەرعی دا

گـەڕان بـە دوای زانسـتی شـەرعیدا و هەوڵـدان لـە پێنـاو بەدەسـت خسـتنیدا

(١١) سلسلة الاحاديث الصحيحة (٣٤٦/١).

(١٢)انظر : فتح البارى (٢٥٨/١).

(١٣) أخرجه البخاري برقم (١٠١) كما في الفتح (٢٥٨/١).

هۆكارن بۆ بەختەوەری مرۆڤ چ پیاو بێت یاخود ئافرەت لە ژیانی دونیاو دوا ڕۆژدا ،وە ئەو كەسانەی كە شەرع ناس و شارەزاو زانان لە شەرعدا زیاتر لەخوای گەورە دەترسن و پلە و پایەیان لە كەسانی تر لە ئیمانداران بەرزترە و بڵند ترە لەلای خوای گەورە.

خوای گەورە دەفەرموێت :

﴿ إنما يخشى الله من عباده العلماءُ ﴾(١٤).

واتە: تەنها بەندە شەرع زانەكان لە خوا دەترسن، و دەفەرموێت:

﴿قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لايعلمون﴾(١٥).

واتە : بڵێ ئایا ئەو كەسانەی كە شارەزان و شەرع زانن وەك ئەو كەسانەن كە نەشارەزان؟، وە دەفەرموێت:

﴿يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين أوتوا العلم درجات ﴾(١٦).

واتە: خوا پلەی ئیمانداران لەئێوە و ئەوانەی زانستی شەرعیان پێدراوە بەرز دەكاتەوە. وەچەندەها بەڵگەی تر هاتووە لە قورئان و فەرمودە صەحیحەكانی پێغەمبەردا(ﷺ) لەم بارەیەوە لەوانە: پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەفەرمودەیەكدا لە(أبو الدرداء)ەوە دەفەرموێت لەپێغەمبەرم بیست فەرمووی(من سلك طريقاً يلتمس فيه علماً سهل الله له طريقاً الى الجنة وانّ الملائكة لتضع أجنحتها رضاً لطالب العلم وانّ العالم يستغفر له من فى السموات ومن فى الارض حتى الحيتان فى الماء وانّ فضل العالم على العابد كفضل القمر على سائر الكواكب وانّ العلماء ورثة الانبياء وانّ الانبياء لم يورثوا ديناراً ولادرهماً وانما ورثوا العلم فمن أخذه أخذ بحظ وافر)(١٧). كەئەمە واتاكەیەتی:" هەر كەسێك ڕێگایەك بگرێتە بەر بۆ بەدەست خستنی زانستی شەرعی ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ ئاسان دەكات، وەفریشتەكان باڵیان ڕادەخەن بۆ ئەو كەسەی دەگەڕێت بە دوای زانستی شەرعیدا لەبەر ئەوەی ڕازین بەوەی بۆی دەگەڕێن، وەهەموو ئەوانەی كە لە ئاسمانەكان و زەویدان داوای لێخۆشبون دەكەن بۆ شەرع زانەكان تەنانەت ماسیش لە دەریادا، وە گەورەیی و چاكێتی شەرع زان بە سەر پەرستكار (عابد) ەوە وەك چاكێتی و جوانی مانگ بە سەر هەموو ئەستێرەكانەوە وایە و زانایان میراتگری پێغەمبەرانن، وەپێغەمبەران دینار و درهەمیان بەمیرات

(١٤) {سورة فاطر:٢٨}.
(١٥) {سورة الزمر:٩}.
(١٦) {سورة المجادلة:١١}.

(١٧) أخرجه أبو داود برقم (٣٦٤١)، وصحيح سنن ابن ماجه للالبانى (١٨٢).

بەجێ نەهێشتوە بەڵکو تەنها زانستی شەرعیان بەمیرات بەجێ هێشتوە، جا هەرکەسێ بەدەستی خات ئەوا بەشێکی زۆری بەدەست ختوە".

وەلەفەرمودەیەکی تردا هاتووە کە (صفوان) ی کوڕی عسّال: هات بۆ لای پێغەمبەری خوا(ﷺ) و فەرموی: (یارسول الله انی جئت أطلب العلم ،قال : "مرحبـاً بطالب العلم ، انّ طالب العلم لتحف بـه الملائكة،وتظله بأجنحتها ، فيركب بعضـها بعضاً حتى يبلغوا السماء الدنيا من حبهم لما يطلب ...) واتە ئەی پێغەمبەری خوا من هاتووم بۆ بەدەست ختنی زانستی شەرعی، پێغەمبەریش(ﷺ) فەرموی: "خۆشحاڵین بە هاتنی فێرخوازی زانستی شەرعی، وە فێرخوازی زانستی شەرعی (طالب العلم الشرعي) فریشتەکان دەوری دەدەن و سێبەری بۆ دەکەن بە باڵیان جاهەند ێکیان بەسەر هەند ێکیاندا دەچن بەیەکدا تا دەگەنە ئاسمانی دونیا لەخۆشەویستی ئەوەی بەدوایدا دەگەڕێت ...)[١٨].

وە لە فەرمودەیەکی تردا پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێت: (من يرِدِ الله به خيراً يفقهـه في الـدين)[١٩]. واتە :" ئەگەر کەسێك خوا خەیروچاکەی بۆ بوێت ئەوا شارەزا و زانای دەکات لە ئیسلام".

گەورەیی پاداشتی

فێرکردنی زانستی شەرعی

هەروەها ئەو کەسەی کە موسڵمانان و کەسانی تر فێردەکات و شارەزایان دەکات لە قورئان و فەرمودە پیرۆزە صەحیحەکانی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بە پێی تێگەیشتن و کردەوەی سەلەف و زانایانی ئەهلی سوننەت و جەماعەت و بەشێوەیەکی چاك و ڕاست و ڕوون، شارەزایان بکات لە بیروباوەڕ و ڕێبازی سەلەف و ئەرکە شەرعیەکان و حەلاڵ و حەرام و چاکە و خراپە و یەك خوا پەرستی و شیرك بڕیاردان و سوننەت و بیدعە و ... هتد ، ئەو کەسە کە مامۆستا و فێرکەری زانستی شەرعیە بەهەمان شێواز پاداشتێکی زۆریان دەست دەکەوێت.

لەعوسمانەوە خوای لێ ڕازی بێت دەفەرموێت پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: (خيركم من تعلّـم القـرآنَ وعلّمـه)[٢٠]، واتە :(چاکترینتان ئەو کەسەیە کە قورئان فێردەبێت و کەسانی تریش فێردەکات)، وە لە(ابو أمامه الباهلی)ەوە خوای لێ ڕازی بێ

(١٨) حديث صحيح أخرجه أحمد (٢٣٩/٤) وصحيح الترمذى (٣٥٣٥)وصحيح سنن ابن ماجه للالبانى برقم (٢٢٦).

(١٩) أخرجه البخاري برقم (٧١) كما في (الفتح ٢١٦/١).

(٢٠) أخرجه البخاري برقم (٥٠٢٧).

دەگێڕنەوە فەرموویەتی :ذکر لرسول الله رجلان أحدهما عابد والاخر عالم ،فقال رسول الله (ﷺ) :فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم ،ثمّ قال رسول الله (ﷺ)"انّ الله وملائكته واهل السماوات والارضين حتى النملة في جحرها وحتى الحوت ليصلّون على معلّم الناس الخير"(٢١).

هەروەها حديسی "من علّم علماً فله اجر من عمل به لاينقص من اجر العامل"(٢٢)، واتە : هەرکەسێ زانستێکی شەرعی فێری خەڵك بکات ئەوا پادشتی دەست دەکەوێت وەك ئەوەی کردەوەی پێدەکات ،وەلە پاداشتی بکەر کەم نابێتەوە .وەلە (أبو مسعود) الأنصاری یەوە دەگێڕنەوە کەپێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی: (من دلّ على خيرٍ فله مثلُ أجرِ فاعلِهِ)(٢٣)، واتە: (ئەو کەسەی کە چاکەیەك پێشانی کەسێك بدات ئەوا پاداشتی دەست دەکەوێت وەك پاداشتی ئەوەی چاکەکە دەکات). وەلە (أبو هريرة)وە دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی : (من دعا إلى هدى كان له مِن الأجر مثل أجور من تبعه لاينقص ذلك مِن أجورهم شيئاً)(٢٤)، واتە:(هەرکەسێك بانگەواز و ڕێنوێنی بۆ ڕوناکی، واتە" زانستی شەرعی " بکات ئەوە پاداشتی دەست دەکەوێت بەقەد پاداشتی ئەوانەی کە شوێنی دەکەوون، لە کاتێکدا پاداشتی ئەوان هیچ کەم نابێتەوە).

دیسان لە(أبوهريره)وەلە فەرمودەیەکی تردا دەفەرموێت پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : (إذا مات ابن آدم إنقطع عملُه إلاّ مِن ثلاث: صدقة جارية أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعوا له)(٢٥)، واتە: ئەگەر ئادەمیزاد مرد ئەوا کردەوەکانی دەبڕێتەوە تەنها لە سێشت دا نەبێت:

- چاکەبەخشینێکی بەردەوام.
- یان زانستێکی شەرعی کە سودی لێ ببینرێت بەجێی هێشتبێت لە دوای خۆی.
- یان مندالێکی چاکی هەبێت دوعای بۆ بکات.

چی پێویستە لە سەر ئافرەتان فێری ببن؟

پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك–پیاو بێت یا خود ئافرەت–ئەوەندە لە شەرع شارەزابێت و فێربێت کە بتوانێت خوا پەرستی و هەڵسوکەوت و کاروباری ڕۆژانەی لەگەڵ دەوروبەریدا لە مرۆڤ و

(٢١) صحيح سنن الترمذي برقم(٢٦٨٥)،صحيح الجامع الصغير المرتب على الابواب الفقهية (٢٢) (٦٤/١).
(٢٢) صحيح الجامع الصغيرالمرتب على الأبواب الفقهية برقم (٣٢)(٦٦/١).
(٢٣) أخرجه مسلم برقم (١٨٩٣).
(٢٤) أخرجه مسلم برقم (٢٦٧٤).
(٢٥) أخرجه مسلم برقم (١٦٣١).

زینـدەوەر و دروسـت کراوەکـانی تـری خوای پەروەردگار بەشێوازێکی ڕاست و ڕێـك کـە چـۆن خـوای گـەورە و پێغەمبەرەکەی (ﷺ) ڕونیان کردوەتەوە ئـەنجامی بدات. ئیمامی (الحافظ ابن حجر) لە (فتح الباری) دا دەفەرموێت:

(وقوله عزوجل : [وقل رب زدني علما][٢٦] واضح الدلالة في فضل العلم، لأن الله تعالى لم يأمر نبيه (ﷺ) بطلب الإزدياد في شيء إلا من العلم، والمراد بالعلم :العلم الشرعي الذي يفيد معرفة ما يجب على المكلف من امر دينه في عباداته ومعاملاته والعلم بالله عزوجل وصفاته وما يجب له من القيام بأمره، وتنزيهه عن النقائص ومدار ذلك على التفسير والحديث والفقه)[٢٧]، واتە:(ئەم ووتەیەی خوای گەورە "کە واتاکەی ئەمەیە"(وەبڵێ پەروەردگارم زانستم زیاتر بکە) بەڵگەیەکی ڕونە لەسەر گەورەیی و چاکەی زانست، چونکە خوای پایەبەرز فەرمانی نەکردوە بە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) کە داوای زیادکردنی هیچ شتێك بکات جگە لە زانست نەبێت و مەبەست لە زانست: زانستی شەرعیە کەئەوە دەگەیەنێت، شارەزابوون لەوەی پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێکی ئەرك لەسەر(مکلف) لەبواری ئاینەکەیدا لەپەرستنەکانیدا و لەهەڵس و کەوتیدا، وزانیاری دەربارەی خوای گەورە و سیفەتەکانی وەئەوەی کەپێویستە لەپێناو ئەودا پێی هەڵبسێ لەفەرمانەکانی، وپاك ڕاگرتنی لەکەم و کوڕی، وەهەموو ئەوانەش ڕاوەستاون لەسەر تەفسیر و فەرموودە و فقه).

بەڵام ئافرەتان هەرچەندە جیاوازی نیە لە نێوان ئەوان و پیاواندا لە(واجب) ێتی فێربوونی ئەو زانستە گشتیانە کە هاوبەشە لەنێوان هەردوو ڕەگەزەکەدا، دەبێت لە هەندێك بواری تردا کەتایبەتمەندە بەئافرەتان شارەزابن و فێربن، ئەویش دەتوانین بەم شێوازەی خوارەوە ڕونی کەینەوە:

أ- **زانستە هاوبەش و گشتی یەکان:**

-زانستی بیروباوەڕ(العقیدة) و یەکخواپەرستی (التوحید) بۆ ئەوەی بتوانێت خۆی بپارێزێت لە هاوەڵبڕیاردان و بێ باوەڕی (خوا پەنامان بدات).

-پەرستنەکان(العبادات) وەبەتایبەت ئەو پەرستنانەی کە(فرض) و پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك، وەك: چۆنێتی دەست نوێژ و خۆشوشتن (غُسل) و نوێژ و ڕۆژو زەکات و حەج، بۆ ئەوەی بتوانێت خۆی لەکەم تەرخەمی و بیدعە بپارێزێت.

---

(٢٦) {سورة طه:١١٤}.

(٢٧) فتح الباري شرح صحيح البخاري (١/١٨٧).

—فێربوونی خوێندنەوەی قورئان و تەفسیر کە ئاسانکەر و یارمەتیدەرە بۆ تێگەیشتن لەقورئان.

—ژیان نامە و سیرەی پێغەمبەری خوا(ﷺ).

—ڕەوشتە بەرز و پیرۆزەکان وەك: ئەدەب و ڕەوشتەکانی هەڵس و کەوت کردن لە گەڵ باوك و دایك و گەورە و منداڵ و هاوەڵ و دەرهاوسێ و گیان لەبەرانی تر، وەئەدەبەکانی لەماڵ دەرچوون و هاتنەوە و سەردان و چوون بۆ مزگەوت و دەرچوون لە مزگەوت و ئەدەبی چوونە سەر ئاو و خۆ پاککردنەوە و دەرچوون لەسەر ئاو و چۆنێتی ئەو جل و بەرگانەی کە لە بەردەکرێت ... هتد.

ب- __زانستە تایبەتمەندەکان بە ئافرەتان:__

—حوکمەکانی بێ نوێژی(حیض) و زەیسانی(نفاس) و نەزیفی (إستحاضة).

—حوکمەکانی مێرکردن (النكاح) و تەعزیە باری (حداد) و پۆشاك(حجاب) و خۆرازاندنەوە (التزين).

—مافەکانی مێرد لەسەر ئافرەت بۆ ئەوەی بە جوانی جێ بەجێ یان بکات.

—ژیاننامەی ئافرەتانی سەلەف بەتایبەت خێزانەکانی پێغەمبەر (ﷺ) و ئافرەتانی صەحابە.

شەرم کردن ڕێگر نیيە لەفێربوونی زانستی شەرعی دا

ئاشکرایە کە سیفەتی شەرم کردن شتێکی سروشتی یە لەئافرەتدا، بەلام زانایانی شەرع پێناسەی شەرم کردن بەوە دەکەن کە:

شەرم کردن: ئەو سیفەتە بەرز و پیرۆزەیە کە بەردەوام هاندەرە بۆ دوور کەوتنەوە لەکاری خراپ و نابەجێ و دوورکەوتنەوە لەکەم تەرخەمی لەمافی خاوەن مافەکان[٢٨]، وەپێغەمبەری خوا (ﷺ) لەچەندەها فەرمودەدا باسی شەرم کردنی بەچاکە کردووە و بە یەکێك لە بەشەکانی ئیمانی داناوە،پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت : (الحياءُ كلُّه خير)[٢٩].

واتە: شەرم کردن هەمووی خەیروچاکەیە. ودەفەرموێت: (الحياءُ شعبةٌ مِن الإيمان)[٣٠].

بەلام لەگەڵ ئەوەشدا شەرم کردن نابێتە ڕێگر لە فێربوونی زانستی شەرعی و ئەم ڕاستیە زۆر بەئاشکرا و بەڕاشکاوی ڕەنگی داوەتەوە لە ژیانی ئافرەتە صەحابیەکان، بۆیە دەبینین عائیشە (رضي الله عنها) لەفەرمودەکەیدا وەسفی

(٢٨) انظر :"شخصية المرأة المسلمة كما يصوغها الإسلام في الكتاب والسنة " د . محمدعلي الهاشمي ص(٣١٦).

(٢٩) أخرجه مسلم برقم (٣٧).

(٣٠) أخرجه مسلم برقم (٣٥) .

ئافرەتــــە ئەنصـــاریەکان دەکـــات و دەفــــەرموێت:" باشـــترین ئـــافرەت ئافرەتانی ئەنصار بوون، چونکە شـەرم کـردن ڕێی لـێ نـەدەگرتن لـەفێربوونی شەرعدا "[٣١]، وە لە چەندەها فەرمودەدا هاتووە کە ئافرەتان هەوڵیان داوە فێری شەرع ببن و شـەرمیان نـەکردوە. دایکی سـولەیمی کچـی مـەلحان کـە دایکـی ئەنەسـی کـوڕی مالکـە هـات بـۆ لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) وە ووتـی:"یارسول الله إنّ الله لايستحى من الحق، فهل علـى المرأة من غسل إذا احتلمت ؟فقال رسـول الله (ﷺ) : نعم إذا رأت الماء"فغطـت أم سلمة تعنى وجهها-وقالـت يارسـول الله وتحتلم المرأة ؟ قال نعم ،تربت يداكِ، فـبم يشبهها ولدها؟ "واتـە: ئـەی پێغەمبـەری خوا (ﷺ) خـوای گـەورە لـە حـەق شـەرم ناکات، ئایا ئـافرەت خۆشـۆردن(غسـل)ی لەسەرە ئەگەر لەخەودا وای بینـی لەشـی گرانبـــوە، پێغەمبـــەری خـــوایش (ﷺ) فەرمووی : بەڵێ ئەگـەر ئـاوی بینـی، جـا لەوکاتـەدا (أم سـلمه) لـە شـەرم کردنـدا ڕووی خۆی داپۆشیو ووتی:

ئـــەی پێغەمبـــەری خـــوا (ﷺ) ئایـــا ئافرەت لەخەودا لەش گران دەبێت؟

پێغەمبـەری خـوایش (ﷺ) فـەرمووی بەڵێ(دەستی ڕاستت بچێت بە خۆڵدا)[٣٢] ئـەی ئەگـەر وا نـەبێت چۆن منداڵەکـەی شێوازی دەچێتە سەر دایکی"[٣٣].

وەلـە ڕیوایـەتێکی تـردا هـاتووە کـە دایکـی سـولەیم هـات بـۆ لای پێغەمبـەر (ﷺ) وەعائیشـەیش (رضـي الله عنهـا)لـە لای بـوو، وەکاتێـك دایکـی سـولەیم پرسیاری کرد، عائیشە ووتی: ئەی دایکی سـولەیم(فضـحتِ النسـاءَ)[٣٤] واتـە: ئابڕووی ئافرەتانت برد .

ئیمامی (ابن حجر) دەفەرموێت: (قوله لا يستحي من الحق) واتـە: خـوای گـەورە فەرمان ناکات بەشەرم کـردن لـە حـەق و ڕاستیدا، وەدایکی سولەیم ئـەم ووتەیـەی کـرد بـە پێشـەکی یـەك بـۆ بیانویـەك لـە باسکردنی ئەوەی کـە ئافرەتـان شـەرمی لێ دەکـەن باسـی بکـەن بـەئامادەبوونی پیاوان، لەبەر ئەوە عائیشە پێ ی ووت:" فضحتِ النساءَ" واتە:ئابڕووی ئافرەتانت برد[٣٥].

وەلە فەرمودەیەکی تـردا هـاتووە کـە دایکی سەلەمە (رضي الله عنها) پرسیاری

---

(٣١) أخرجه البخاري (باب الحياء في العلـم) كمـا في "الفـتح" :(٣٠١/١). ومسلم برقم (٣٣٢).

(٣٢) ووتەی :"دەستی ڕاستت بچێت بـە خۆڵـدا" مەبەسـت پـێ ی ئەوەیە: تووش خێرو چاکە ببی، چونکە خۆڵ نیشانەی خێـرە لـە نـاو عەرەب دا.

(٣٣) أخرجه البخاري برقم (٢٨٢) ومسلم برقم (٣١٣).

(٣٤) أخرجه مسلم برقم (٣١٣).

(٣٥) انظر : "فتح الباري شرح صحيح البخاري"(٥٠٤/١).

كرد لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەربارەی چۆنێتی خۆشوشتنی بێ نوێژی و خۆشوشتنی لەش گرانی[٣٦].

وەلەفەرمودەکەی (أسماء) دا ئەویش پرسیاری چۆنێتی هەردوو خۆشۆردنەکەی کرد، هاتووە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێ ی ووت :"......ثمّ تأخذ فرصة ممسكة فتطهر بها، فقالت أسماء: وكيف تطهر بها ؟فقال: سبحان الله تطهرين بها" فقالت عائشة (كأنها تخفى ذلك)تتبعين أثر الدم ....."واتە: دوای خۆشۆردنی بێ نوێژی پاشان پارچەیەك لۆكە كە میسكی پێوەكرابێ دەهێنێ بۆ ئەوەی خۆی پێ پاك بكاتەوە، جا (أسماء) ووتی: چۆن خۆی پێ پاك بكاتەوە؟ پێغەمبەریش (ﷺ) لە شەرمدا ووتی:(سبحان الله تطهرين بها) جا عائیشە دەفەرموێت: وەك چۆن بلێی ئەوەی ژێر بە ژێر پێ ی ووت پارچە لۆكەكە دەهێنێت بەسەر شوێنەواری خوێنەكەدا[٣٧].

لەم فەرمودانە و چەند فەرمودەی تر دەردەكەوێت كە:

ئافرەتان شەرم كردن لەلایان نەبوەتەڕێگر لە فێربوونی زانستی شەرعی و ئەركە شەرعیەكان، وەیەكێك لە زانایانی "تابعین" كە ئیمامی "مجاهد"ە دەفەرموێت: "لایتعلم العلم مستحی ولامستكبر"

"دوو كەس فێری زانستی شەرعی نابن: كەسێك شەرم بكات وە كەسێك لووت بەرزو خۆ بە گەورە زان بێت"[٣٨].

ئافرەتان چۆن زانستی شەرعیان بەدەست دەخست لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ)؟

ئافرەتانی سەلەف و بەتایبەت ئافرەتانی صەحابە زۆر سور بوون لەسەر فێربوون و فێركردنی زانستی شەرعی و بەدڵێكی گەرم و زۆر بەپەرۆشەوە ڕوویان دەكردە ئەو جێگایانەی كە زانستی شەرعی تیادا باس دەكرا و بڵاو دەكرایەوە، وەبەردەوام پرسیاریان دەكرد و بەدوای تەفسیر و واتای ئایەت و فەرمودەكاندا دەگەڕان، وەئافرەتان لەسەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) ئەگەر كارێكیان لێ ئاڵۆز ببوایە و پێویستی بەزانستێكی زیاتر بكردایە، دەیانزانی لە چی جێگایەك ئەو زانستەیان دەست دەكەوێت، وەئەگەر ورد بیتەوە لەو ڕێگایانەی كە ئافرەتان لەسەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ)

(٣٦) أخرجه مسلم برقم (٣٣٠).

(٣٧) أخرجه مسلم برقم (٣٣٢).

(٣٨) أخرجه البخاري (باب الحياء في العلم) كما في (الفتح ١/٣٠١).

دەیانگرتەبەر بۆ بەدەست خستنی زانستی شەرعی، بۆت دەردەکەوێت کە بەم شێوازانەی خوارەوە بووە:

١- ئامادەبوونی جێگاو مەجلیسە تایبەت مەندەکان بەئافرەتان:

ئەمەیش زیاتر لەوەدا بۆمان دەردەکەوێت کەئافرەتان داوایان کرد لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕۆژێکیان بۆ تایبەت بکات بەمەبەستی فێرکردنی ئافرەتان لە زانستی شەرعی و شارەزابوون لە ئاینی پیرۆزی ئیسلام، لەفەرمودەکەیدا هاتووە کە ئافرەتانی ئەنصار ووتیان بە پێغەمبەر (ﷺ) : "إجعل لنا من نفسك يوماً نتعلّم فيه ،فقد غلبنا عنك الرجال ،فقال موعدكن دار فلانة ، فأتاهن فيها فوعظهن وذكرهن وعلّمهن " واتە : لەلایەن خۆتەوە ڕۆژێکمان بۆ تایبەت بکە بۆئەوەی تیایدا فێری زانستی شەرعی ببین، چونکە پیاوان زۆرتر بەشیان دراوە لەلایەن تۆوە، پێغەمبەریش (ﷺ) لەوەلامدا فەرموی:" جێگای کۆبونەوەتان مالّی فلانەکەسە، پاشان هات بۆ لایان لەو مالّەدا و ئامۆژگاری کردن و بیریانی خستەوە و فێریانی کرد"[٣٩]. وەلە ریوایەتەکەی ئیمامی (مسلم) دا (أبو سعيد الخدري) دەفەرموێت: جائت إمرأة الى رسول الله فقال يارسول الله ذهب الرجال بحديثك فاجعل لنا من نفسك يوماً نأتيك فيه ، تعلّمنا مما علّمك الله ، قال إجتمعن يوم كذا وكذا فاجتمعن فأتاهن رسول الله فعلّمهن مما علّمه الله ....."ئافرەتێك هات بۆ لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و ووتی: ئەی پێغەمبەری خوا فەرمودەکانی تۆ پیاوان بردویانە و بەرئەوان دەکەوێت، جارۆژێك بۆ ئافرەتان لەلایەن خۆتەوە تەرخان بکە تیایدا دێین بۆلات فێرمان بکە لەوەی کە خوا فێری کردوی، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرموی:" کۆببنەوە فلانە ڕۆژ لە فلانە شوێندا،جا ئافرەتان کۆبونەوە و پێغەمبەریش (ﷺ) هات بۆلایان و فێری کردن لەوەی کەخوا فێری کردبوو..."[٤٠].

٢-ئامادەبوونی جێگا و مەجلیسە گشتیەکان: وەك ئامادەبوونی ووتاری ڕۆژی هەینی(خطبة الجمعة) و ووتاری هەردوو جەژنی(ڕەمەزان و قوربان) و ووتاری خۆرگیران و ووتاری پێویست بۆ روداوێکی نائاسایی و ووتاری حەجی مالّ ئاوایی و...هتد.

عن أخت العمرة بنت عبد الرحمن قالت:" أخذت [ق والقرآن المجيد] من فيّ

---

(٣٩) أخرجه البخاري برقم (١٠١) كما في (الفتح ٢٥٨/١).

(٤٠) اخرجه : مسلم(٢٦٣٣).

رسول الله(ﷺ) يوم الجمعة، وهو يقرأ بهـا على المنبر في كل جمعة"[٤١].

واته: (سورەتی {ق والقرآنِ المجيد}م وەگرت و فێربووم لەدەمی پێغەمبەری خواوە (ﷺ) لە ڕۆژی هەینیدا کاتێ ئەو دەیخوێندەوە لەسەر مینبەر لەهەموو جومعەیەکدا).

وعن بنت الحارثة بن النعمان قالت: (ما حفظت {ق} إلاّ من فيّ رسـول الله (ﷺ) يخطب بها كل جمعة، قالت : وكان تنورنـا وتنور رسول الله (ﷺ) واحداً)[٤٢].

واتە: سورەتی {ق}م لەبەر نەکرد تەنها لەدەمی پێغەمبەری خواوە نەبێ (ﷺ) دەی کرد بەووتاری هەموو هەینیەك، وەدەیووت: تەنوورەکەی ئێمە و تەنورەکەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) یەك بوون.

ئیمامی (النووی) دەفەرموێت(قولها :" وكان تنورنا وتنور رسول الله (ﷺ) واحداً" إشارة إلى حفظها ومعرفتها بأحوال الـنبي (ﷺ) وقربها من منزله)[٤٣].

واتــە: ئــەو ووتەیــە ئاماژەیــە بــۆ لێهاتووی ئەو ئافرەتە لە لەبەرکردن و شارەزایی بەکاروبار و ژیانی ڕۆژانەی پێغەمبــەر (ﷺ) و نزیکــی مــاڵی ئــەو ئافرەتە لە ماڵی پێغەمبەرەوە (ﷺ) .

(٤١) اخرجه : مسلم(٨٧٢).

(٤٢) اخرجه : مسلم(٨٧٣).

(٤٣) انظر : شرح صحيح مسلم(١٤٦/٦).

ب / عن أبي سعيد الخدري (رضي الله عنه) قال: خرج رسول الله (ﷺ) في أضحى أو فطر فصلى فمر على النساء فقال:" يـا معشر النساء، تصدقن فإني رأيتكن أكثـر أهل النار، فقُلْن: وبِم يا رسولَ الله ؟ قال:" تكثرونَ اللعن، وتكفرنَ العشير" [٤٤]. واتـە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەرچوو بۆ نوێژگـە (المصـلَّى) لـە جـەژنی قوربانـدا یـان لەڕەمەزانـدا، دای بـەلای ئافرەتانـدا و فەرموی:" ئەی کۆمەڵەی ئافرەتـان مـاڵ ببەخشن و چاکە بکەن چونکە مـن بینـیم ئێـوە زۆرینـەی خـەڵکی ئـاگرن، ووتیـان: بەچی ئەی پێغەمبەری خوا ؟ فـەرموی:" زۆر لەعنــــەت دەکــــەن و چـــاکەی مێردەکانتان لەبەرچاو نی یە".

وەئیمامی بوخاری لە ژێر نـاو نیشـانی بـاب (موعظـةالإمام النسـاء يـوم العيـد) فەرمودەکەی (جابر) [٤٥] و (ابن عبـاس) [٤٦] یشـدا هـاتووە کـە پێغەمبـەری خـوا (ﷺ) لـــە دوای ووتـــاری ڕۆژی جـــەژن بەتایبــەت هــات بــۆلای ئافرەتـــان و ئامۆژگاری کردن و ترسـی خـوای بیریـان خستەوە و فەرمانی پێکردن کە ببخشن و خەیر بکەن.

(٤٤) أخرجه البخاري برقم (٣٠٤).

(٤٥) أخرجه البخاري برقم (٩٦٨) ومسلم برقم (٨٨٥).

(٤٦) أخرجه البخاري برقم (٥٢٤٩) ومسلم برقم (٨٨٤).

ج- ئەسمائی کچی(ابو بکر) (رضي الله عنها) دەفەرموێت:

"لەسەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) خۆرگیرا...جا کاری خۆمم تەواو کرد، پاشان هاتم و ڕۆیشتمە ناو مزگەوتەوە و بینیم پێغەمبەری خوا (ﷺ) راوەستاوە منیش لەدوایەوە راوەستام جا زۆر راوەستام هەتا وام بینی کە دانیشم بەڵام بەرم دەکردە لای ئافرەتی لاوازەوە و دەم ووت: ئەمە لەمن لاوازترە..."(٤٧).

وەدەفەرموێت:" پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە پێوە وەستا ووتاری خوێند – دوای نوێژی خۆر گیران – جا باسی سزای ناو گۆڕی کرد..." تا کۆتایی فەرمودەکە(٤٨).

د- (فاطمة) ی کچی قەیس کە یەکێکە لەئافرەتە کۆچکەرە دێرینەکان دەفەرموێت:" لەناو خەڵکدا بانگکرا (ان الصلاة جامعة) جا منیش دەرچووم و ڕۆیشتم وەك ئەو خەڵکانەی کە دەرچوون بۆ مزگەوت، جا نوێژم کرد لەگەڵ پێغەمبەری خوا (ﷺ) جا من لە ریزی پێشەوەی ئافرەتان بووم کە بەدوای ریزی کۆتایی پیاوانەوە بوو..."(٤٩).

(٤٧) أخرجه مسلم برقم (٩٠٦).
(٤٨) أخرجه البخاري برقم (١٣٧٣).
(٤٩) أخرجه مسلم برقم (٢٩٤٢).

هـ- (أم الحصين) دەفەرموێت: حەجی ماڵ ئاواییم لەگەڵ پێغەمبەری خوا (ﷺ) کرد جا زۆر ووتاری خوێند، پاشان بیستم دەیفەرموو:..."(٥٠).

٢- ئافرەتان دەڕۆیشتن بۆ ماڵانی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ دەربڕینی سکاڵا و شکات و گلەیی لەلای پێغەمبەری خوا (ﷺ)، وەبۆ پرسیار کردن و داوای روون کردنەوە لە بوارەکانی ژیاندا بە تایبەت لە بواری ژیانی ژن و مێردایەتی و ئەو حوکمانەی کەتایبەتە بە ئافرەتان وەك (حیض) و (طلاق) و(خلع) و...هتد، بەمەبەستی گەیشتن بە حوکمی خوا تیایدا. چونکە پێغەمبەری خوا (ﷺ) وەك مامۆستا و پەروەردەکەرێك دەرگای دانەدەخست لەرووی هەرکەسێك زانستی شەرعی بیویستایە. وەنموونە لەم بارەوە زۆرە لەوانە:

أ- زەینەبی خێزانی (عبد الله) ی کوڕی مەسعود هات بۆلای پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەماڵدا پرسیاری کرد دەربارەی نەفەقە و بەخشینی خەیر لەسەر مێرد و کەس وکاردا.(٥١).

ب- سوبەیعەی ئەسلەمی کاتێك مێردەکەی مرد سك پڕ (حامل)ە بوو،

(٥٠) أخرجه مسلم برقم (١٢٩٨).
(٥١) أخرجه البخاري برقم (١٤٦٦) ومسلم برقم (١٠٠٠).

بـەدوای چـەند شـەوێكدا منـداڵی بـوو، پاشـان ویسـتی شـوو بكـات بـەڵام (أبـو السـنابل) پـێ ی ووت تـۆ هێشـتا حـەڵاڵ نەبویت بۆ شووكردن تا چوار مـانگ و دە رۆژ تـەواو نەكـەیت. ئـەویش هـات بـۆ خزمەتی پێغەمبەری خـوا (ﷺ) ئاگـاداری كـرد و باسـی مەسـەلەكەی خـۆی و قسەكەی (أبو السنابل)ی بۆ كرد[٥٢]... و هتد.

ڕۆڵی ئافرەتانی سەلەف لە گێڕانەوەی فەرمودەدا.

ئافرەتـانی صـەحابە ڕۆڵێكـی زۆر گرنگیـان هـەبووە لـە گواسـتنەوە و گێرانەوەی فەرمودەكانی پێغەمبەری خوا دا (ﷺ) بەتایبەت خێزانـەكانی پێغەمبـەر (ﷺ) كـە مـاڵی هـەر یـەكێكیان قوتابخانەیـەك بـوو بـۆ فێربـوون و فێركردنی زانستی شـەرعی ،بۆیـە خـوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ واذكرن ما يتلى في بيوتكن من آيات الله والحكمة﴾[٥٣].

واتـە: (ئـەی خێزانـەكانی پێغەمبـەر (ﷺ) بە بیری خۆتانی بخەنەوە ئەوەی لە ماڵەكانتانا دەخوێنرێتەوە لە ئایەتـەكانی قورئان و فەرمودەكانی پێغەمبەر (ﷺ)).

- ژمـارەی ئـەو ئافرەتـە صـەحابیانەی كـە فـەرمودەیان لـە پێغەمبـەرەوە (ﷺ) گێراوەتـەوە دەگاتـە (٢١٦) ئافرەت لەگەڵ هەر نۆ خێزانەكەی پێغەمبەردا (ﷺ).

- بەڵام خێزانەكانی پێغەمبەر (ﷺ) بەتەنها (٣٢٠٠) فەرمودەیان گێراوەتـەوە بە پـێی ئەم نەخشەیەی خوارەوە: (ﷺ)

- (عائشه_٢٢١٠، أم سلمه_٣٧٨، میمونـه_٧٦، أم حبیبـه_٦٥، حفصـه_٦٠، زینـب_١١، صـفیه_١٠، جویریه_٧، سوده_٥).

لـە كۆتاییـدا ئـەڵێم ئـەم نووسـراوە ئەوەمان بۆ روون دەكاتـەوە كـە ئیسـلام چەند گرنگی داوە بە ئافرەتان لـە بـواری فێركردنـی زانسـتی شـەرعی دا، وەئافرەتـانی سـەلەف بـۆ فێربـوون و بەدەسـت خسـتنی زانسـتی شـەرعی چەندین رێگای جۆراو جۆریان گرتووەتـە بەر بۆ ئەم مەبەستە بەرزە، ئەوەیشـمان بـۆ دەردەكـەوێت كـە ئـەهلی سـوننەت و سـەلەفیەكان هانـدەر و یارمەتیـدەری ئافرەتانن لە ئاستی فێربوون و فێركردنی ئافرەتان لە زانسـتە شـەرعیەكان، بـەڵام لەسـنووری شـەرعدا و بـە پـێ ی مەرجـە شـەرعیەكان كەلـەجێ ی خۆیـدا بـاس كـراوە. بۆیـە داوا لـەئافرەتان بەگشـتی دەكـەم كـە زۆر بـە گـەرمی ولێهاتویـەوە

(٥٢) أخرجه البخاري برقم (٥٣١٨) ومسلم برقم (١٤٨٤).
(٥٣) {سورة الأحزاب:٣٤}.

ڕوو لـە زانستی شـەرعی بکـەن وهـەوڵی فێربـوون وفێرکردنـی بـدەن لـەڕێگای خوێنـدنی دەرسـی شـەرعی وگـوێ گـرتن لەکاسـێت وخوێندنـەوەی کتێـب ونامیلکـەی زانـا وخێرخـوازانی زانسـتی شـەرعی سـەلەف وئـەهلی سـوننەت وجەماعـەت، وەهـەروەها داوا لـەباوکان وبرایـان وبـەخێوکاران بەگشـتی دەکـەم ئەوانـەی بەرپرسـێتی ئافرەتانیـان لەگەردندایـە: هـەموو ئـەو پێویسـتیانە دابـین بکـەن بـۆ ئافرەتـان بـۆ ئـەوەی ئـەوانیش سـوودمەند بـن بەزانستەشەرعیەکان.بە پشتیوانی خـوای گـەورە چـاوەڕوانی بابـەتی دووەم بـە بەناونیشانی: (**زاناترین ئافرەتی دونیا**).

سەرچاوەکان:

١- دور المرأة في خدمة الحديث في القرون الثلاثة الأولى
آمال قرداش بنت الحسين.

٢-المرأة حقوقها وواجباتها في الكتاب والسنة.
خيرالدين وانلي.

٣ -شخصية المرأة المسلمة كما يصوغها الإسلام في الكتاب والسنة
د. محمد علي الهاشمي.